

Перепелюкова Олена Василівна,
доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин, Харківський національний еконо-
мічний університет імені Семена Кузнеця
Ткаченко Андрій Геннадійович,
аспірант, Харківський національний
університет радіоелектроніки

Perepeliukova Olena, Doctor of Economic
Sciences, Associate Professor, Simon Kuznets
Kharkiv National University of Economics,
<https://orcid.org/0000-0003-0385-4047>

Tkachenko Andrii, Graduate Student,
Kharkiv National University of Radio Electronics
<https://orcid.org/0000-0002-6714-7731>

**ОЦІНЮВАННЯ ПРОСТОРОВИХ ВИКЛИКІВ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ
ASSESSMENT OF SPATIAL CHALLENGES AND DEVELOPMENT TRENDS OF THE SYSTEM
OF ECONOMIC SECURITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES**

Перепелюкова О. В., Ткаченко А. Г.
Оцінювання просторових викликів і
тенденцій розвитку системи економічної
безпеки промислових підприємств.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2023. Том 8. № 3. С. 146 – 151.

Perepeliukova O., Tkachenko A. Assessment of
spatial challenges and development trends of
the system of economic security of industrial
enterprises. *Ukrainian Journal of Applied
Economics and Technology*.
2023. Volume 8. № 3, pp. 146 – 151.

У статті проаналізовано основні тенденції розвитку промисловості в Україні в період повномасштабного вторгнення з боку росії. Було встановлено основні проблеми, з якими зіштовхнулися промислові підприємства різних регіонів за період військових дій. Виокремлено основні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств. Запропоновано етапи здійснення оцінки економічної безпеки промислових підприємств. На основі запропонованих етапів було сформовано основні групи показників, за якими здійснювалася оцінка стану економічної безпеки промислових підприємств. Для визначення рівня економічної безпеки було адаптовано шкалу відповідності визначеним критеріям щодо рівня економічної безпеки. На прикладі двох промислових підприємств було здійснено апробацію запропонованого алгоритму оцінки економічної безпеки, що дало змогу проаналізувати стан її розвитку на досліджуваних підприємствах за різні періоди.

Ключові слова: економічна безпека, оцінка, військова агресія, методика розрахунку.

The article analyzes the main trends in Ukraine's industry development during Russia's full-scale invasion. The main problems faced by creative enterprises of various regions during military operations were identified. The main aspects of ensuring the economic security of enterprises are highlighted. The main losses suffered by the Ukrainian industry due to the armed conflict were studied. It is substantiated that the destruction of the infrastructure led to a decrease in the implementation of logistic transportation, the possibility of production capacities, and the location of the leading industrial facilities in the territory of temporary occupation. It was determined that to carry out their activities, enterprises are primarily focused on the possibility of ensuring the safety of their personnel and production facilities. Stages of assessment of economic security of industrial enterprises are proposed. Based on the proposed stages, the main groups of indicators were formed, according to which the state of economic security of industrial enterprises was assessed. A scale of compliance with the defined criteria for the level of economic security was adapted to determine the level of economic security. In the example of two industrial enterprises, the proposed economic security assessment algorithm was tested, which made it possible to analyze the state of its development at the studied enterprises for different periods. A significant part of industrial facilities and enterprises is located on the line of active hostilities, making it difficult for them to carry out their activities. In such difficult conditions, the state, with regional authorities and entrepreneurs, is trying to develop appropriate directions for the adjustment of production processes and the export of goods and services to ensure the safety of workers and cargo. It has been proven that the concerted efforts of the state, regional authorities, and businesses in creating conditions for supporting enterprises and ensuring employees' physical safety are essential for ensuring the economic security of industrial enterprises.

Keywords: economic security, assessment, military aggression, calculation method.

Вступ

Військовий конфлікт в Україні призвів до серйозних втрат у промисловості. Основні промислові потужності держави на сьогодні знаходяться під тимчасовою окупацією або зруйновані. Загалом за період повномасштабного вторгнення спостерігається втрата промислового потенціалу України. Серед найбільш постраждалих промислових регіонів є Харківська, Донецька, Луганська, Запорізька, Сумська області. Такі негативні тенденції призвели до зниження рівня реалізації промислової продукції, зростання кількості безробітного населення, збільшення навантаження на бюджет держави, збільшенню соціальної напруженості в суспільстві, а також до зниження рівня економічної безпеки промислових підприємств та промислового сектору в країні. Одним з ефективних інструментів оцінювання просторових викликів впливу на систему

економічної безпеки підприємств є використання сценарного підходу до ситуації, що включає розробку різноманітної кількості сценаріїв розвитку подій в залежності від впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. В період повоєнного відновлення територій перед державою постане питання відновлення промислового потенціалу країни, яке необхідно здійснювати за новими стандартами Індустрії 5.0, що включає принципи екологічності, енергоефективності, раціонального використання ресурсів. Перед промисловими підприємствами в цей же період постануть проблеми кадрового забезпечення своєї діяльності, пошук висококваліфікованого персоналу, який володіє новими вміннями відповідно до технічного та управлінського розвитку.

Питання формування та розвитку системи економічної безпеки на промислових підприємствах присвячено багато робіт вітчизняних і закордонних учених. Серед вітчизняних науковців можна виокремити праці багатьох вчених, таких як А.М. Дідик, О.Є. Кузьмін, В.Л. Ортинський, Г.В. Козаченко, О. В. Ілляшенко, Т.В. Полозова та багато інших. Проте питання оцінювання викликів та розвитку системи економічної безпеки промислових підприємств в умовах відбудови територій після збройних конфліктів для України в достатній мірі ще не досліджувалися.

Формулювання цілей статті

Є дослідження методів оцінювання просторових викликів та тенденцій розвитку системи економічної безпеки промислових підприємств в нових умовах відбудови держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

За час військових дій українська промисловість зазнала значних втрат. Так, за 2022 рік промислове виробництво в країні знизилося на 38%, а сума збитків склала 10,9 млрд дол. США. В той час потреби на її відновлення на початок 2023 року склали 23,2 млрд дол. США. Такі деструктивні наслідки призвели до зростання рівня інфляції до 20,2%, що вплинуло на девальвацію гривні. За цей період місткість ринку промисловості знизалась на 50% у натуральному вираженні та на 46% у грошовому. Оскільки частина підприємств промислового комплексу залишилась на тимчасово окупованих територіях, це унеможливило здійснення виробництва та експорту продукції. Так, за аналітичними даними Київської школи економіки, активи промислових підприємств понесли збитки в розмірі 9,9 млрд дол. США, з загальних економічних втрат на суму 127 млрд дол. США. Такі збитки пов'язані з руйнацією таких металургійних комбінатів України як МК «Азовсталь», ПрАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча», які виробляли близько 40% сталі в країні. Зупинена робота через пошкодження ПрАТ «Авдіївський коксохімічний завод», зазнало часткових пошкоджень «Арселор Міттал Кривий Ріг», інші підприємства галузі вимушені були скоротити свої виробництва майже на 50% через безпекову ситуацію в регіоні.

Якщо досліджувати за секторами промисловості ступінь втрат, то вугільна промисловість України була зосереджена на сході країни, яка залишилась під тимчасовою окупацією. Загалом вугільна промисловість є додатковим елементом генерації для енергетики завдяки її запасам сировини в надрах, але через бойові дії та окупацію більшість підприємств та шахт припинили свою роботу. Так, було здійснено вимушене затоплення гірничих лав шахт ДП «Первомайськвугілля», ДП «Шахта ім. Сургая», АТ «Лисичанськвугілля», ДП «Шахтоуправління Південнодонбаське №1», стан їх виробничих можливостей не відомий, оскільки територія знаходиться під окупацією. Газове господарство за 2022 рік скоротило свої потужності на 4,5% порівняно з 2021 роком. Підприємства газового господарства розташовані в Харківській, Полтавській, Чернігівській та Сумській областях, які є прифронтовими до проведення бойових дій [1, 3]. Проте нарощування видобутку газу ускладнюються технологічними процесами через необхідність застосування відповідної техніки та обладнання, яке може бути знищено. Тому на сьогодні видобуток та постачання газу здійснюється в межах технологічних процесів довоєнного періоду за рахунок підтримки належних виробничих процесів.

Динаміку обсягу реалізованої промислової продукції в країні за 2010-2022 рр. наведено на (рис. 1). Як видно з наведених даних, обсяг реалізованої промислової продукції у 2022 році порівняно з 2021 роком знизився на 60%, оскільки руйнація інфраструктури призвела до зниження реалізації логістичних перевезень, можливості виробничих потужностей та розташування основних промислових об'єктів на території тимчасової окупації. Промислові підприємства, що знаходяться на території України в рамках безпекової ситуації відновили свою роботу наскільки це дозволяють ресурси та можливості. Так, згідно з офіційними даними Державної служби статистики за 2020-2023 рр. обсяг замовлень на продукцію та послуги промисловості мав неоднорідні коливання (рис. 2).

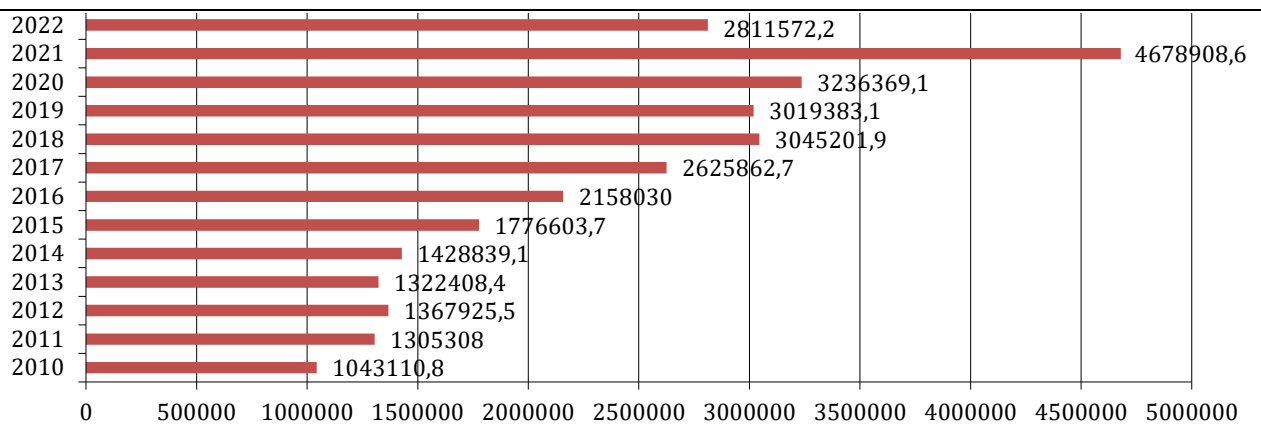

Рис. 1. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств промисловості за 2010-2022 рр. (млн грн)

Джерело: узагальнено автором на основі [5]

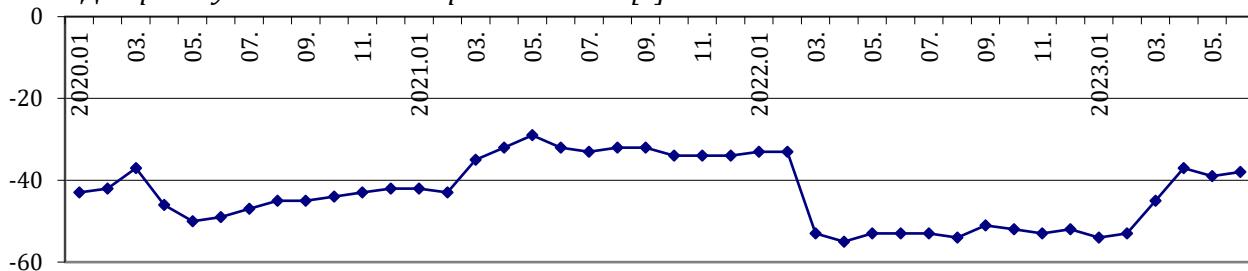

Рис. 2. Оцінка поточного обсягу замовлень на виробництво продукції (попиту) (%)

Джерело: узагальнено автором на основі [5]

Так, згідно з наведеними даними за 2021-2022 рр. спостерігається незначне покращення ситуації щодо розвитку промисловості оскільки період 2019-2020 рр. характеризувався поширенням пандемії COVID-19, яка також значно обмежила можливості виробництва та реалізації промислової продукції. Значне зниження експорту товарів і послуг відбулося через карантинні обмеження не тільки в Україні, але й в усьому світі.

Починаючи з лютого 2022 року значно знизився обсяг замовлень на продукцію та послуги промислового виробництва через початок повномасштабного вторгнення з боку росії, що призвело до тимчасової окупації частини територій та руйнацію об'єктів промисловості й інфраструктури. З січня 2023 року спостерігається пошвавлення щодо обсягів замовлень на продукцію промислового виробництва, що пояснюється відновленням роботи промислових підприємств, що знаходяться на підконтрольній Україні території з урахуванням безпекової можливості здійснення виробничої діяльності [8]. На сьогодні для здійснення своєї діяльності підприємства насамперед орієнтуються на можливість забезпечення безпеки свого персоналу та виробничих потужностей. Для оцінки рівня економічної безпеки підприємства пропонується узагальнена поетапна схема методичного забезпечення її оцінки (рис. 3).

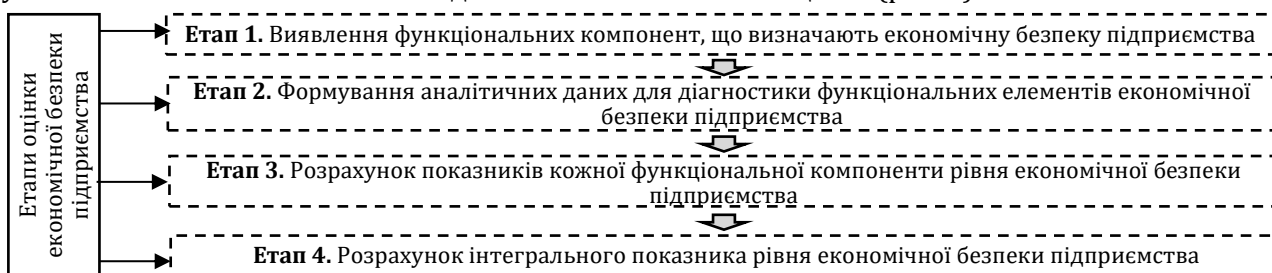

Рис. 3. Схема методичного забезпечення оцінки економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [2, 4]

Для здійснення оцінки економічної безпеки підприємства необхідно визначити функціональні компоненти, що будуть визначати рівень економічної безпеки для окремого підприємства з урахуванням його сфери діяльності, масштабів виробництва. Після виокремлення функціональних компонент необхідно сформуванати інформаційно-аналітичний масив даних, на основі яких буде здійснюватися оцінка та діагностика функціональних компонент. Наступним етапом є розрахунок показників за всіма обраними функціональними компонентами для визначення рівня стану розвитку підприємства. Наступним етапом є розрахунок інтегрального

показника рівня економічної безпеки підприємства, визначення його граничних станів для подальшої розробки відповідних механізмів щодо підтримки необхідного рівня економічної безпеки або досягнення бажаного рівня безпеки для окремого обраного підприємства.

Система економічної безпеки діяльності підприємств включає в себе багато аспектів, що враховують вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на його діяльність. У загальному спрощеному вигляді оцінку стану економічної безпеки підприємства можна оцінити на основі використання комплексу показників, що відображають основні бізнес-процеси на підприємстві. Комплекс показників було сформовано в чотири групи (табл. 1) та розраховано на прикладі підприємств промислового комплексу України.

Таблиця 1. Комплекс показників для виявлення факторів економічної безпеки промислових підприємств

Група показників	Показник
Фінансової спроможності	Коефіцієнт автономії, загального покриття, маневреності власного капіталу, ліквідності, платоспроможності, оборотності кредиторської та дебіторської заборгованості, коефіцієнт зростання обсягів реалізованої продукції, чистого прибутку, коефіцієнт рентабельності активів та власного капіталу, реалізованої продукції
Виробничого потенціалу	Коефіцієнт фондovіддачі та фондоозброєності, частки основних засобів у виробничому потенціалі, зносу основних засобів, продуктивності праці, коефіцієнт надходження та вибуття основних засобів
Інноваційно-інвестиційного розвитку	Коефіцієнт зростання частки інвестицій на капітальне будівництво, валових інвестицій в основний капітал, витрат на інформатизацію та програмне забезпечення
Кадрового забезпечення	Коефіцієнт обороту персоналу за вибуттям та прийомом, підготовки до нових професій, підвищення кваліфікації персоналу

Джерело: узагальнено та обґрунтовано автором [2]

Для оцінки стану економічної безпеки підприємства запропоновано розрахунок інтегрального показника, що містить сукупність локальних показників за сформованими групами за формулою:

$$I_{еб} = \sqrt[4]{I_{фс} \cdot I_{ііп} \cdot I_{ен} \cdot I_{кз}} \quad (1)$$

де $I_{еб}$ – інтегральний показник економічної безпеки підприємства;

$I_{фс}$ – індекс фінансової спроможності підприємства;

$I_{ііп}$ – індекс інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства;

$I_{ен}$ – індекс виробничого потенціалу підприємства;

$I_{кз}$ – індекс кадрового забезпечення підприємства.

Для визначення рівня економічної безпеки підприємства різними авторами використовуються різні шкали та методи, проте найчастіше застосовують для таких потреб шкалу Харрінгтона, що складається з п'яти критеріїв (табл. 2).

Таблиця 2. Шкала для визначення рівня економічної безпеки підприємства

Значення інтегрального показника	Характеристика стану підприємства на момент оцінювання
0,80 – 1,00	Високий рівень економічної безпеки підприємства, що дозволяє підприємству утримувати значні конкурентні переваги на ринку чи в галузі
0,64 – 0,80	Достатній рівень економічної безпеки, який необхідно підтримувати
0,37 – 0,64	Прийнятний рівень економічної безпеки, проте існують негативні тенденції в діяльності підприємства, які є наслідком настання загроз
0,20 – 0,37	Низький рівень економічної безпеки. За відсутності відповідних заходів рівень економічної безпеки підприємства може знизитися до рівня критичної позначки
0,00 – 0,20	Критичний рівень економічної безпеки. Необхідно терміново впроваджувати відповідні заходи щодо стабілізації ситуації

Джерело: сформовано автором [4]

Таку градацію рівнів економічної безпеки доцільно використовувати для підприємств у конкурентному середовищі, оскільки в монопольному середовищі вплив зовнішніх факторів буде визначатися іншим чином. Критичний та низький рівень економічної безпеки вказує на необхідність швидкого реагування з боку керівництва для прийняття відповідних рішень щодо стабілізації ситуації, оскільки за таким рівнем безпеки підприємство може втрачати прибуток.

Прийнятний або достатній рівень економічної безпеки підприємства характеризується достатнім ресурсним потенціалом, стабільною його роботою та дозволяє підприємству утримувати свої конкурентні позиції в короткостроковій та середньостроковій перспективі. Високий рівень економічної безпеки характеризує стан розвитку підприємства, за яким зберігаються лідируючі конкурентні позиції на ринку в довгостроковій перспективі, високий ресурсний потенціал підприємства та ефективність його виробничо-господарської діяльності.

Апробація наведеного методичного підходу щодо оцінки рівня економічної безпеки промислових підприємств здійснено на основі даних АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» та ПАТ «Запоріжсталь» за 2019-2022 рр. Результати розрахунків наведено у табл. 3.

Таблиця 3. Результати розрахунків

Показник	АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»				ПАТ «Запоріжсталь»			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Інтегральний показник економічної безпеки підприємства ($I_{еб}$)	0,62	0,71	0,72	0,50	0,83	0,81	0,76	0,54

Джерело: розраховано автором на основі [6-7]

Інтегральний показник економічної безпеки підприємства ($I_{еб}$) за 2022 рік:

- для АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»:

$$I_{еб} = \sqrt[4]{0,52 \cdot 0,68 \cdot 0,46 \cdot 0,39} = 0,50 \quad (2)$$

- для ПАТ «Запоріжсталь»:

$$I_{еб} = \sqrt[4]{0,60 \cdot 0,71 \cdot 0,51 \cdot 0,41} = 0,54 \quad (3)$$

За аналогією було здійснено розрахунок за попередні періоди на основі офіційних даних про діяльність підприємств [6-7].

Так, стан економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020-2021 рр. характеризувався покращенням, не зважаючи на обмеження, викликані пандемією. Оскільки за цей період підприємство було націлено в своїй роботі на внутрішній ринок, що дозволило утримати свої обсяги виробництва та замовлень. У 2022 році рівень економічної безпеки підприємства значно знизився, оскільки в умовах безпекової ситуації підприємство вимушене було тимчасово зупинити свою роботу, що призвело до зниження його виробничого потенціалу та конкурентних позицій. Не зважаючи на таку складну ситуацію в регіоні та країні на сьогодні підприємство продовжує здійснювати свою діяльність.

ПАТ «Запоріжсталь» порівняно з АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» мало кращі показники рівня економічної безпеки у 2019-2021 рр. [6-7]. У 2021 році зниження рівня економічної безпеки пов'язано з обмеженнями, які діяли під час пандемії. Підприємство в своїй діяльності є експортно орієнтованим, тому такі обмеження суттєво вплинули на обсяги реалізації продукції та рівень економічної безпеки. У 2022 році рівень економічної безпеки підприємства значно знизився через військові дії, підприємство було вимушене зупинити в режимі гарячої консервації доменні печі, що призвело до зниження рівня виробництва. Проте у 2023 році підприємство відновило частину своїх потужностей, вивело з режиму гарячої консервації обладнання, що дозволило збільшити рівень виробництва та відвантаження холоднокатаних рулонів за допомогою морського порту Одеси до європейських споживачів. Не зважаючи на складну ситуацію в регіоні (виробничі потужності підприємства знаходяться в м. Запоріжжя) на сьогодні підприємство здійснює свою роботу на 70% своїх виробничих потужностей.

Якщо розглядати вплив обраних груп показників на рівень економічної безпеки підприємства, то можна зробити висновок що показники фінансової спроможності характеризують наявність у підприємств власних коштів для забезпечення своєї діяльності. Група показників ефективності виробничої діяльності характеризує ефективність оновлення виробничих засобів підприємства, рівень його прибутку та раціональність його використання, що може виражатися в масштабах виробництва. Група показників інноваційно-інвестиційного розвитку характеризує наскільки підприємство впроваджує в свою діяльність інноваційні розробки, має інвестиційну привабливість для залучення капіталу для розвитку. Ефективність характеризується відповідними досягненнями порівняно з попередніми періодами. Для діяльності будь-якого підприємства важливу роль відіграє кадрове забезпечення, рівень його кваліфікації, мотивації, рівень оволодіння навичками та компетентностями, які потрібні для роботи в нових умовах інноваційного розвитку [9]. Тому підприємства приділяють увагу навчанню та підвищенню кваліфікації персоналу згідно з новими вимогами щодо інноваційного розвитку технологічних процесів. Структура наведених критеріїв досліджуваних підприємств доводить низький рівень їх фінансової спроможності, недостатність грошових коштів для інноваційного розвитку, яке б забезпечило повне оновлення виробничих потужностей. На сьогодні для підприємств промисловості головним критерієм є забезпечення безпекової ситуації здійснення своєї виробничо-господарської діяльності та життя працівників. Для підвищення рівня економічної безпеки на підприємстві АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» було введено в експлуатацію нові бурові верстати DM75 шведської компанії Epiroc, які було придбано в рамках інвестиційного проекту [6]. Впровадження такої технології дозволило збільшити якість та обсяг виробничих процесів, підвищити продуктивність праці. Такі дії дозволили підприємству підтримувати достатній рівень економічної безпеки до періоду 2022 року. У 2022 році підприємство мало прийнятний рівень економічної безпеки через військову агресію з боку росії,

що призвело до бойових дій та загрози життю населення та працівників і це значно обмежило здійснення виробничо-господарської діяльності.

ПАТ «Запоріжсталь» мало високий рівень економічної безпеки до 2020 року та достатній рівень економічної безпеки у 2021 році. В 2022 році підприємство мало прийнятний рівень економічної безпеки через загрози зовнішнього середовища та загальну безпекову ситуацію в країні [7].

Висновки та перспективи подальших досліджень

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що на сьогодні в Україні більшість підприємств усіх сфер економічної діяльності знаходяться в умовах високих ризиків та загроз як життю населення, так і здійсненню виробничо-господарських процесів. Якщо розглядати сферу промисловості, то за період військової агресії з лютого 2022 року промисловий потенціал держави значно погіршився, через тимчасову окупацію територій, на яких знаходяться найбільші промислові підприємства галузі. Значна частина промислових об'єктів та підприємств знаходиться на лінії проведення активних бойових дій, що також ускладнює здійснення ними своєї діяльності. В питаннях безпеки на сьогодні першочерговим є забезпечення життя та здоров'я працівників. Тому функціонування підприємств здійснюється в умовах підвищених ризиків та загроз, що також негативно впливає на економічну безпеку підприємств, рівень їх конкурентоспроможності. Складними є процеси експорту товарів та послуг через блокування та небезпеку морськими та залізничним транспортом, що впливає на обсяги реалізації продукції.

У таких складних умовах держава з регіональними органами влади та підприємці намагаються розробити відповідні напрями налагодження виробничих процесів та експорту товарів та послуг в умовах забезпечення безпеки працівників та вантажу. За підтримки європейських країн частково вдалося розблокувати морський шлях експорту продукції промисловості, що позитивно вплинуло на прибуток підприємства та сприяло збільшенню податкових відрахувань до бюджету. На сьогодні важливим для забезпечення економічної безпеки діяльності промислових підприємств є сумісні зусилля держави, регіональних органів влади та бізнесу в питаннях створення умов для підтримки підприємств та забезпечення фізичної безпеки працівників.

Література

1. Аудит на руїнах: втрати економіки за час війни. МінПром. URL: <https://minprom.ua/articles/290306.html>.
2. Дідик А.М., Кузьмін О.Є., Ортинський В.Л., Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства. Львів: НУ Львівська політехніка. 2019. 624 с.
3. Збитки промисловості через війну. Вокс Україна. URL: <https://voxukraine.org/>.
4. Ілляшенко О.В. Механізми системи економічної безпеки підприємства: монографія. Харків: Мачулін, 2016. 504 с.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Підприємств АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат». URL: <https://www.ugok.com.ua/ua/>.
7. Підприємство ПАТ «Запоріжсталь». URL: <https://zaporizhstal.com/>.
8. Перепелюкова О.В. Безпекові чинники забезпечення територіальної організації сфери матеріального виробництва регіонів в умовах повоєнного відновлення держави. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Випуск 7. № 4. С. 285-290.
9. Полозова Т.В., Мусієнко В.О., Зінченко М.Е. Інтелектуальний капітал як джерело конкурентних переваг та критерій рейтингового оцінювання. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2019. № 34. С. 90-96.

References

1. Audit na ruynakh: vtraty ekonomiky za chas vijny. MinProm. [Audit on the ruins: losses of the economy during the war. Ministry of Industry]. Available at: <https://minprom.ua/articles/290306.html>.
2. Didyk, A.M., Kuz'min, O.Ye., Ortyns'kyj, V.L., Kozachenko, H.V. (2019). *Ekonomichna bezpeka pidprijemstva*. [Economic security of the enterprise]. NU L'vivs'ka politekhnika. L'viv. Ukraine.
3. Industrial losses due to the war. Vox Ukraine. Available at: <https://voxukraine.org/>.
4. Illiashenko, O.V. (2016). *Mekhanizmy systemy ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva*. [Mechanisms of the system of economic security of the enterprise]. Machulin. Kharkiv. Ukraine.
5. Derzhavna sluzhba statystyka Ukrainy. [State Statistics Service Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Pidprijemstva AT «Pivdenyj hirnycho-zbahachuval'nyj kombinat». [JSC "Southern Mining and Processing Plant"]. Available at: <https://www.ugok.com.ua/ua/>.
7. Pidprijemstva PAT «Zaporizhstal'». [PJSC "Zaporizhstal'"]. Available at: <https://zaporizhstal.com/>.
8. Perepeliukova, O.V. (2022). «Security factors of ensuring the territorial organization of the sphere of material production of the regions in the conditions of the post-war recovery of the state». *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. Issue 7. № 4. pp. 285-290. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-43>
9. Polozova, T.V., Musiienko, V.O. Zinchenko, M.E. (2019). «Intellectual capital as a source of competitive advantages and a criterion for rating evaluation». *Naukovyj Visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomichni nauky*. № 34. pp. 90-96.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2023 р.